

Universiteit Utrecht

Echtscheiding & Delinquentie

De rol van etniciteit en sekse in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquentie bij adolescenten

Auteurs: Annemieke de Ruijter – 3790827
Floor van Wieringen – 3946681

Opleiding: Master Forensische Ontwikkelingspsychologie en Orthopedagogiek

Schooljaar: 2013 – 2014

Cursus: Masterthesis Orthopedagogiek

Docent: Mw. Dr. I. van der Valk

Tweede beoordelaar: Dhr. Dr. T. Frijns

Opdracht: Inleiding Masterthesis

Datum: 13-06-2014

In opdracht van: Universiteit van Utrecht

Aantal woorden: 8.709

VOORWOORD

Voor u ligt onze masterthesis, welke is uitgevoerd in het kader van de mastertrack Forensische Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht. Wij hebben gekozen voor deze studierichting omdat onze interesse ligt in het werk met adolescenten. De affiniteit die wij hebben met de doelgroep en het werkveld is dan ook terug te vinden in deze thesis. In september 2013 hebben wij ons ingeschreven voor een onderzoek bij Inge van der Valk. Het onderwerp echtscheiding geeft naar onze mening vele mogelijkheden en heeft tevens invloed op vele facetten in het leven van de adolescent.

Typerend voor ons als studiekoppel is dat wij altijd een manier vinden om samen te werken. Annemieke had al werkervaring met echtscheiding en wilde zich graag verder verdiepen in het onderwerp, terwijl Floor haar interesse lag bij het onderwerp delinquentie. Door onze interesses te koppelen zijn wij tot een onderzoeksvraag gekomen die voor beiden toereikend is gebleken. Tevens konden wij op deze manier informatie vergaren over een voor ons onbekend onderwerp. Het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van de thesis bleek dan ook een zeer leerzaam proces op zowel academisch als persoonlijk vlak.

Het proces voorafgaand aan dit eindresultaat heeft ons geleerd om met een kritische, doch open blik naar ons eigen werk te kijken. Het blijven praten en elkaar bevragen is hierbij van groot belang geweest. Zo werd er een optimale leeromgeving gecreëerd, waarin wij de gelegenheid kregen elkaar maximaal aan te vullen. Deze manier van samenwerken is intensief en vergt veel energie. Toch bleek dit voor ons de moeite waard te zijn.

Wij willen graag onze dank uitspreken aan Inge van der Valk, onze thesisbegeleidster, die ons vanaf het begin heeft ondersteund. Haar creativiteit en toereikende mogelijkheden hebben ervoor gezorgd dat wij niet enkel een onderzoek hebben voltooid in een onderwerp dat ons aansprak, maar ook dat wij met succes een thesis hebben geschreven. Haar manier van feedback geven en vragen stellen hielp ons iedere week weer een stap vooruit naar het onderstaande resultaat.

Floor van Wieringen & Annemieke de Ruijter

Utrecht, 13 juni 2014

ABSTRACT

Background: Previous studies have shown a linkage between parental divorce and adolescents' delinquent behavior. However, it remains unclear whether adolescents' ethnicity and gender are moderating factors in this correlation. **Purpose:** To examine the differences in delinquent behavior between adolescents from divorced and intact families, as well as to investigate the role of ethnicity and gender in explaining these differences. **Method:** Quantitative research has been completed by collecting cross-sequential data in the years 2006 and 2013. These data have been combined and generated a sample of 4177 selectively recruited high school students. The results are based on the students who answered questions about parental divorce and delinquent behavior. **Results:** Adolescents from divorced families show significantly higher levels of delinquent behavior compared to adolescents from intact families. Furthermore, a significant difference has been found in mean delinquent behavior between adolescents from different ethnic groups. Compared to western adolescents from divorced families, non-western adolescents from divorced families showed significantly higher levels of delinquent behavior. Although boys from intact and divorced families showed higher levels of delinquent behavior compared to girls from intact and divorced families, gender did not play a significant role. **Conclusion:** Adolescents from divorced families report considerably more frequent delinquent behavior than adolescents from intact families. In the linkage between parental divorce and delinquent behavior ethnicity plays a significant role. Even though results show that boys are more delinquent compared to girls after parental divorce, gender does not play a significant role in explaining the link between parental divorce and delinquent behavior. The overall impact of parental divorce in the development of any child should be taken seriously, in the field of social work as well as in future research.

Key words: adolescents, parental divorce, ethnicity, gender, delinquent behavior.

THEORETISCHE INLEIDING

Introductie

Het begrip ‘echtscheiding’ is niet meer uit onze samenleving weg te denken. In Nederland eindigt één op de drie huwelijken in een echtscheiding. Echtscheidingscijfers zijn de afgelopen 30 jaar hoog, maar blijven stabiel (Spruijt, 2007). Tegenwoordig worden er in Nederland ruim 32.000 echtscheidingen per jaar uitgesproken. Bij meer dan de helft hiervan zijn er minderjarige kinderen betrokken (CBS, 2013). Naast deze formele echtscheidingen is er een groeiend aantal ontbindingen van samenwonenrelaties, waarbij naar schatting nog eens 18.000 minderjarige kinderen betrokken zijn. In totaal gaat het om ongeveer 70.000 thuiswonende scheidingskinderen per jaar (Spruijt, 2007).

Onderzoekers, politici en de algemene bevolking blijven geïnteresseerd in de effecten van een echtscheiding op jongeren (Amato, 2001). Jongeren van gescheiden ouders blijken significant lager te scoren op verschillende indicatoren van welzijn ten opzichte van jongeren uit intacte gezinnen (Amato, 2010).

De laatste 15 jaar is het percentage jongeren dat in contact is geweest met justitie sterk gestegen. Zo is het aantal processen-verbaal, opgemaakt tegen een jeugdige verdachte, met 25% toegenomen in de jaren 2002 tot en met 2005. Ook steeg het aantal jongeren die opgenomen zijn in preventieve hechtenis met 130% in de periode van 1996 tot en met 2007 (Blom & van der Laan, 2007). Hierbij is een oververtegenwoordiging zichtbaar van allochtone jeugd in Nederlandse justitiële inrichtingen (Engen, Steen & Bridges, 2002), met name van niet-westerse jongeren (Huijbregts, 2006).

Van der Rakt (2011) rapporteert dat jongeren uit scheidingsgezinnen meer delinquent gedrag vertonen dan jongeren uit intacte gezinnen. Verondersteld wordt dat een aanzienlijk deel van de jongeren, verblijvend in een Justitiële Jeugdinstelling (JJI), afkomstig is uit een scheidingsgezin. Engen, Steen & Bridges (2002) beschrijven daarnaast dat een groot deel van

de jongeren binnen een JJI van niet-westerse komaf is. Dit roept de vraag op in hoeverre delinquent gedrag van jongeren uit scheidingsgezinnen mogelijk mede bepaald kan worden door etniciteit.

Zoals Bronfenbrenner (1979) in zijn ecologisch model beschrijft, zijn er verschillende factoren van invloed op de ontwikkeling van het kind. Volgens Rutter (1999) kan een scheidingsproces zorgen voor een negatieve kettingreactie. Hij noemt dit het ‘Cumulatieve stress perspectief’. Gebaseerd op dit perspectief hebben Van der Valk & Spruijt (2004) geconstateerd dat een opeenstapeling van stressvolle gebeurtenissen tijdens en na de scheiding een blijvende impact hebben op het leven van het kind. In deze studie wordt ingegaan op delinquent gedrag van de adolescent na ouderlijke echtscheiding. Er zal worden onderzocht of etniciteit en sekse beïnvloedende factoren zijn in de mate van delinquent gedrag van de adolescent.

Kind en Echtscheiding

Ondanks de toegenomen maatschappelijke acceptatie van echtscheiding zijn de gevolgen voor jongeren niet kleiner, maar juist groter geworden in vergelijking met de jaren ‘90 (Amato, 2001; Spruijt & Duindam, 2004; Thornton & Young-DeMarco, 2001). Bevolkingsonderzoek laat zien dat echtscheiding over het algemeen negatieve gevolgen heeft voor kinderen. Volgens Lansford (2009) vertoont 10 à 25 procent van de jongeren probleemgedrag na echtscheiding van ouders, wat maakt dat de gevolgen voor deze groep ernstig kunnen zijn (Grync & Fincham, 2001; Morrison & Coiro, 1999; Spruijt & Duindam, 2004; Treffers, Goedhart & Koudijs, 1999). Voor het grootste gedeelte van de kinderen zijn de gevolgen echter klein, maar significant (Amato, 2001; De Goede & Van der Valk, 2000; De Graaf, 2001; Spruijt & Duindam, 2004; Wallerstein, Lewis & Blakeslee, 2000).

Over het algemeen scoren kinderen met gescheiden ouders in vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen significant lager op academische prestaties, aangepast gedrag,

psychologisch- en emotioneel welbevinden, zelfbeeld en sociale relaties (Amato, 2001; Amato, 2010; Hetherington, 1999; Kelly & Emery, 2003; Kormos, 1999; Spruijt & De Goede, 2001; Spruijt & Duindam, 2004). Daarnaast hebben kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn een verhoogd risico op externaliserende en internaliserende problemen in zowel de kindertijd, de adolescentie als in het volwassen leven (Van Peer, 2007). Aangezien externaliserend gedrag zich onder andere kenmerkt door agressie en delinquentie (Carr, 2009), wordt er in de volgende paragraaf ingegaan op delinquent gedrag van adolescenten na echtscheiding van hun ouders.

Echtscheiding en Delinquent gedrag

Onderzoek wijst uit dat 65% van de jongeren zich wel eens schuldig maakt aan het plegen van een delict (Jungertas & Kruissink, 1990). Delinquent gedrag lijkt leeftijdsgebonden te zijn: (lichte) delicten worden veelal gepleegd in de leeftijd tussen de 12 en 20 jaar. Het leeuwendeel van de jongeren stopt met het plegen van delicten naarmate ze ouder worden (Ferwerda, Jacobs & Beke, 1996). De kans dat jongeren een delict plegen blijkt tweemaal zo groot wanneer zij uit een echtscheidingsgezin afkomstig zijn. Bij jongeren uit scheidingsgezinnen neemt de mate van externaliserend en delinquent gedrag toe tot aan het 20ste levensjaar (Moffit, 1993).

In vergelijking met leeftijdsgenoten uit intacte gezinnen, vertonen kinderen uit scheidingsgezinnen gemiddeld meer externaliserende problemen (Amato, 2010; Van Peer, 2007). Onderzoeken naar echtscheiding en externaliserend gedrag bij jongeren bevestigen deze bevinding (Storksens, Roysamb, Holmen, & Tambs, 2006; Van der Valk, Spruijt, de Goede, Maas en Meeus, 2005). In vergelijking met jongeren uit intacte gezinnen lijken jongeren uit scheidingsgezinnen vaker delicten te plegen zoals winkeldiefstal, het toebrengen van letsel aan een ander en het beschadigen van andermans spullen. Tevens raken deze jongeren sneller in contact met criminaliteit, waarbij er een vergrote toename van alcohol- en

drugsgebruik wordt geconstateerd (Amato, 2001; Cookston, 1999; Lansford et al., 2006; Spruijt, De Goede & Van der Valk, 2001 in Van der Valk & Spruijt, 2004). Hierdoor komen jongeren uit echtscheidingsgezinnen vaker in aanraking met de politie (Cookston, 1999; Ferwerda, Jakobs & Beke, 1996) en hebben een vergrootte kans veroordeeld te worden tot een verblijf in een JJI.

Omdat gebleken is dat delinquent gedrag van de jongere een samenhang kent met echtscheiding, kan er verondersteld worden dat een aanzienlijk deel van de jongeren die in een JJI verblijft afkomstig is uit een scheidingsgezin. Engen, Steen & Bridges (2002) benoemen daarnaast dat een groot deel van de jongeren binnen een JJI van niet-westerse afkomst is. De volgende paragraaf zal daarom ingaan op de mogelijke rol van etniciteit bij delinquent gedrag van adolescenten uit scheidingsgezinnen.

Echtscheiding en Etniciteit

Door de grote variëteit aan buitenlandse bevolkingsgroepen kenmerkt Nederland zich als een multiculturele samenleving (Scheepmaker, Ter Veer & Klein-Meijer, 2002). De Nederlandse bevolking bestaat voor 79% uit autochtonen en voor 21% uit allochtonen. Ruim 55% van de allochtonen is van niet-westerse afkomst (CBS, 2013). In Nederland wordt er gesproken over drie klassieke groepen allochtonen van niet-westerse afkomst, namelijk de Turken, de Marokkanen en de Surinamers/Antillianen (CBS, 2013).

De Turkse, Marokkaanse en Surinaams/Antilliaanse groepen hebben onderling verschillende visies op huwelijk en echtscheiding. Zo wordt echtscheiding door de Marokkaanse bevolkingsgroep gezien als laatste redmiddel. In Turkije geldt een ouderlijke echtscheiding niet als laatste redmiddel, maar is het tevens geen geaccepteerd verschijnsel (Koelet, Hermans, Torfs & Van Voorden, 2009). In verhouding met Nederlandse jongeren, verlaten Turkse en Marokkaanse adolescenten eerder het ouderlijk huis om te gaan samenwonen en te trouwen (Alders, Harmsen & Hooghiemstra, 2004; Singendonk &

Meesters, 2002). Ongehuwd samenwonen komt onder deze allochtone groepen nauwelijks voor. De Surinamers en Antilianen kennen minder strenge regels wat betreft huwelijk, samenwonen en scheiden (Alders, Harmsen & Hooghiemstra, 2004). De visie op huwelijk, scheiden en samenwonen van de Turkse en Marokkaanse groep verschilt aanzienlijk van de visie van de Nederlandse groep. De visie van de Surinamers en Antilianen lijkt meer overeen te komen met de visie van Nederland. In het bijzonder de open houding naar andere samenlevingsvormen (Terborg, 2002).

Van Huis en Steenhof (2004) hebben onderzoek gedaan naar echtscheidingskansen onder deze bevolkingsgroepen. De kans dat een Nederlands echtpaar binnen 10 jaar zal scheiden bedraagt volgens hen 17%. Bij de Turkse echtparen is de kans 20%, bij Marokkaanse echtparen resulteert dit in 31% en bij Surinaamse echtparen geldt dat voor 43%.

In de doctoraalscriptie van Crommelin (2005) is onderzoek gedaan naar de gevolgen van echtscheiding bij kinderen van Nederlandse, Turkse, Marokkaanse of Surinaamse/Antilliaanse afkomst. In dit onderzoek is geen significant verschil tussen autochtonen en allochtonen gevonden in gemiddelde mate van mentaal welbevinden, criminaliteit en relationele identiteit. Er is echter wel een verschil gevonden in de gemiddelde kwaliteit van de relatie die kinderen met hun ouders hebben na echtscheiding. Allochtone jongeren hebben in vergelijking met autochtone jongeren minder contact met de uitwonende ouder. Ook blijkt uit dit onderzoek dat allochtone jongeren uit scheidingsgezinnen meer ruzie hebben met hun moeder. Er wordt tevens een verschil gevonden in het gemiddeld mentaal welbevinden tussen Turks/Marokkaans en Surinaams/Antilliaanse jongeren na ouderlijke echtscheiding. Turks/Marokkaanse jongeren uit scheidingsgezinnen geven in vergelijking met Surinaamse/Antilliaanse jongeren uit scheidingsgezinnen een minder hoog cijfer voor welbevinden aan. Tenslotte wordt er geconcludeerd dat Turks/Marokkaanse jongeren gemiddeld meer depressieve verschijnselen hebben dan de Surinaams/Antilliaanse jongeren

na echtscheiding van hun ouders.

Meisjes blijken na echtscheiding van ouders vaker dan jongens last te hebben van depressieve klachten. Het is interessant om te onderzoeken of de gevolgen van echtscheiding verschillend zijn voor jongens en meisjes. De volgende paragraaf zal ingaan op de rol van sekse bij de gevolgen van echtscheiding van ouders.

Echtscheiding en Sekse

Onderzoek laat inconsistente verschillen zien met betrekking tot sekse en echtscheiding. In het verleden toonden onderzoeksresultaten aan dat er na echtscheiding meer nadelige gevolgen bleken voor jongens dan voor meisjes. Heden te dagen wordt er in onderzoek meer inconsistentie gerapporteerd betreft sekseverschillen (Amato, 2001; Amato, 2010; Lansford, 2009; Spruijt & Duindam, 2004; Van der Valk & Spruijt, 2004).

Verschillende onderzoeken tonen in hun resultaten een onderscheid aan tussen de gevolgen van echtscheiding voor jongens en voor meisjes. De resultaten van deze onderzoeken lopen echter uiteen (Spruijt & Duindam, 2004; Van der Valk & Spruijt, 2004).

Onderzoek, specifiek gericht op het gedrag van jongens na echtscheiding, wijst uit dat jongens een verhoogde mate van externaliserend gedrag vertonen naar aanleiding van de echtscheiding van ouders (Hetherington, 1999; Simon, Lin, Gordon, Conger, & Lorenz, 1999; Spruijt & Duindam, 2004). Naast externaliserend gedrag vertonen jongens ook een verhoogde mate van internaliserend gedrag na ouderlijke echtscheiding (Simon, Lin, Gordon, Conger, en Lorenz, 1999).

Bij meisjes liggen de onderzoeksresultaten omtrent scheidingsgevolgen echter meer uiteen. Volgens Spruijt & Duindam (2004) laten meisjes meer internaliserend gedrag zien na een ouderlijke scheiding. Simon, Lin, Gordon, Conger, en Lorenz (1999) vonden echter dat meisjes juist externaliserend gedrag vertonen en dat internaliserend gedrag uitblijft.

Hetherington (1999) beschrijft dat zowel jongens als meisjes na ouderlijke

echtscheiding meer externaliserend gedrag vertonen dan internaliserend gedrag. Beide groepen laten meer ‘acting out’-gedrag zien vergeleken met kinderen uit intacte gezinnen. Volgens haar kan het externaliserende gedrag wel genderspecifieke vormen aannemen: Bij jongens komt dit meer tot uiting door agressief of delinquent gedrag, waar het bij meisjes meer leidt tot voortijdige seksuele activiteiten en voortijdig moederschap.

Dit onderzoek

Zoals uit de literatuurstudie blijkt, tonen jongeren uit een scheidingsgezin een verhoogde mate van externaliserend gedrag. Dit verhoogde risico op externaliserend gedrag van jongeren na ouderlijke echtscheiding wordt tevens gevonden binnen verschillende etnische groepen. Met betrekking tot sekse komt naar voren dat er zowel bij jongens als meisjes meer sprake is van externaliserend gedrag na ouderlijke echtscheiding. Het is echter nog niet duidelijk in welke mate etniciteit en sekse een rol spelen in externaliserend gedrag na echtscheiding van ouders. Dit vraagstuk legt de basis voor het huidige onderzoek.

Dit onderzoek zal zich eerst richten op het vaststellen van verschillen in de mate van delinquent gedrag bij adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen. Onderzoeksvraag A luidt: Zijn er verschillen in delinquent gedrag tussen adolescenten uit intacte en scheidingsgezinnen? Verwacht wordt dat adolescenten uit gescheiden gezinnen meer delinquent gedrag vertonen dan adolescenten uit intacte gezinnen (Amato, 2005; Coppens, 2010; Van der Rakt, 2011).

Vervolgens wordt er gekeken of de etniciteit van adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen een rol speelt in de mate van delinquent gedrag. Onderzoeksvraag B luidt: Zijn er verschillen in delinquent gedrag tussen adolescenten van Nederlandse en niet-westerse komaf uit intacte en scheidingsgezinnen? Naar verwachting zullen adolescenten uit scheidingsgezinnen van niet-westerse komaf hoger scoren op delinquent gedrag dan adolescenten uit scheidingsgezinnen van Nederlandse komaf (Engen, Steen & Bridges, 2002;

Huijbregts, 2006; Jennissen, 2009).

Als bovenstaande vragen zijn beantwoord, zal delinquent gedrag van adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen worden onderzocht met betrekking tot sekse.

Onderzoeksvraag C luidt: Is er een sekseverschil in delinquent gedrag bij adolescenten uit intacte en scheidingsgezinnen? Verwacht wordt dat jongens na echtscheiding van ouders meer delinquent gedrag vertonen dan meisjes na ouderlijke echtscheiding (Sourander & Helstela, 2005).

Tenslotte zal er een antwoord gezocht worden op onderzoeksvraag D: Zijn sekse en etniciteit modererende factoren in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquent gedrag van een adolescent? Verwacht wordt dat zowel sekse als etniciteit fungeren als modererende factoren in de relatie tussen gezinsstructuur en externaliserend gedrag (Dong, Wang & Thomas, 2002).

Met dit onderzoek wordt getracht een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van kennis rondom de gevolgen van echtscheiding voor adolescenten. Specifieke aandacht gaat uit naar de verschillende gevolgen van echtscheiding ten aanzien van delinquent gedrag, etniciteit en sekse. Aan de hand van dit onderzoek zullen er meer passende effectieve interventies ontwikkeld kunnen worden. Naast behandelprogramma's kan hierbij ook gedacht worden aan preventieve maatregelen, zoals voorlichtingsprogramma's en informatiebrochures voor ouders.

METHODE

Onderzoeksdesign

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van data uit een cross-sequentieel onderzoeksdesign. De bestaande data zijn afkomstig uit de jaren 2006 en 2013. De databestanden uit de verschillende meetrondes zijn samengevoegd tot een steekproef van 4177 selectief geworven middelbare scholieren.

De data zijn verzameld middels een *survey*-onderzoek bij 4177 scholieren. De leeftijd van de scholieren uit deze steekproef loopt van 11 tot en met 17 jaar, met een gemiddelde van 13.7 jaar ($SD = 1.01$), waarvan 2058 jongens (49.4%) en 2107 meisjes (50.6%). Het opleidingsniveau van de scholieren is variërend van VMBO (26.8%), HAVO (20.6%), VWO (37.8%) tot gymnasium (14.9%). Van het totaal aantal scholieren blijkt 74.9% van de ouders gehuwd ($n = 3122$), 5.6% ongehuwd samenwonend ($n = 232$), 13.1% ($n = 545$) gescheiden en 4.8% uit elkaar na samenwonen ($n = 200$). Van de scholieren heeft 1.6% één of beide ouders verloren ($n = 67$). Van de totale steekproef is 87.7% ($n = 3665$) van de scholieren van Nederlandse afkomst en 11.7% ($n = 489$) van de scholieren van niet-Nederlandse afkomst. De scholieren van niet-Nederlandse afkomst ($n = 489$) worden onderverdeeld in scholieren afkomstig uit Turkije ($n = 113$; 2.7%), Marokko ($n = 76$; 1.8%), Suriname ($n = 35$; 0.8%) en Nederlandse Antillen ($n = 16$; 0.4%). Scholieren uit overige etnische groepen worden onderverdeeld in ‘Andere groep, nl’ ($n = 249$; 6.0%).

Voor het onderzoek zijn scholieren uit intacte en gescheiden gezinnen geselecteerd die hebben gerapporteerd op delinquentie. Intacte gezinnen ($n = 3354$; 81.8%) zijn gezinnen waar ouders samenwonend of getrouwd zijn. Gescheiden gezinnen ($n = 745$; 18.2%) zijn de gezinnen waarvan ouders uit elkaar zijn, formeel (gescheiden na huwelijk) of informeel (uit elkaar gaan na samenwonen). Daar het onderzoek zich specifiek richt op adolescenten van Nederlandse, Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse afkomst, zal de etnische groep ‘Andere groep, nl’ niet meegenomen worden in de steekproef. De overige steekproefgegevens worden gerapporteerd voor deze selectie van 3873 scholieren.

Procedure

De data die worden gebruikt in het huidige onderzoek bestaan uit gekoppelde databestanden van vragenlijsten die in de jaren 2006 en 2013 zijn verzameld. Middels een cohort-sequentieel onderzoeksdesign zijn de vragenlijsten afgenomen bij leerlingen van

vergelijkbare scholen verspreid door Nederland. De afname van de vragenlijsten is gedaan door studenten van de Universiteit Utrecht in het kader van de bachelor thesis onder leiding van Dr. A.P. Spruijt, Dr. I.E. van der Valk en Dr. M.D. van Doorn. Na officiële toestemming van de verschillende schooldirecties en ouders zijn de zelfrapportage vragenlijsten in het bijzijn van de studenten schriftelijk afgenomen bij de scholieren. Hierbij is gebruik gemaakt van de vragenlijst 'Scholieren & Gezinnen, vragenlijst voor leerlingen' opgesteld door Dr. A.P. Spruijt en Dr. I.E. van der Valk van de Afdeling Jeugd en Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Deze vragenlijst is samengesteld uit verschillende gestandaardiseerde instrumenten en gaat in op jongeren, welbevinden, gezinssituatie en gezinsrelaties.

Meetinstrumenten

In het huidige onderzoek wordt een deel van de beschikbare zelfrapportage data gebruikt. Om uitspraken te kunnen doen over delinquent gedrag bij adolescenten na echtscheiding en over de mogelijke rol van etniciteit en sekse, worden de variabelen delinquentie, gezinsstructuur en etniciteit gebruikt.

Delinquentie

Voor het meten van delinquent gedrag is er in de vragenlijst gebruik gemaakt van een verkorte versie van de delinquentie zelfrapportage vragenlijst van Baerveldt (Baerveldt, Van Rossem, & Vermande, 2003). Deze vragenlijst geeft inzicht in verschillende soorten crimineel gedrag bij adolescenten en de frequentie daarvan. In de vragenlijst zijn 14 van de 23 items opgenomen. Per item beantwoordt de scholier hoe frequent de handeling zich in de afgelopen 12 maanden heeft voorgedaan. Voorbeelden van de items zijn: 'Met opzet iemand op straat, in de kroeg of op school geslagen of geschopt' en 'Een fiets gestolen'. Elk item wordt ingevuld op een vier puntsschaal waarvan 1 betekent 'nooit', 2 betekent 'één keer', 3 betekent 'twee of drie keer' en 4 betekent 'vier keer of meer'. De 14 items laten onderling een hoge

betrouwbaarheid zien in zowel 2006 ($\alpha = .88$) als in 2013 ($\alpha = .86$). De betrouwbaarheid wordt niet vergroot wanneer er één of meerdere items worden verwijderd. Daarom is een schaal ‘delinquentie’ geconstrueerd, die bestaat uit het gemiddelde van de afzonderlijke items.

Gezinsstructuur

In de vragenlijst zijn de scholieren bevraagd over de gezinsstructuur binnen het eigen gezin. Hierbij konden scholieren aangeven of hun ouders getrouwd zijn, ongehuwd samenwonen (cohabitatie), gescheiden zijn of uit elkaar zijn maar eerder samenwonend waren (decohabitatie). Bij beantwoording van deze vraag is ook de keuze ‘weet ik niet’ mogelijk. Op basis van deze vraag zullen scholieren worden ingedeeld in twee groepen, namelijk ‘intact’ ($n = 3189$; 82.5%) en ‘gescheiden’ ($n = 675$; 17.5%) gezin. Hiervan bestaat de variabele ‘intact’ uit scholieren met getrouwde en samenwonende ouders en bestaat de variabele ‘gescheiden’ uit scholieren met gescheiden en gedecohabiteerde ouders.

Etniciteit

De scholieren worden in de vragenlijst bevraagd over hun etniciteit middels de vraag ‘Bij welke groep hoor jij?’. De mogelijkheden ‘Nederlanders’, ‘Surinamers’, ‘Antillianen’, ‘Marokkanen’, ‘Turken’ worden aangedragen. Bij beantwoording van deze vraag is ook de keuze ‘Andere groep, namelijk’ mogelijk. Op basis van deze informatie worden adolescenten verdeeld in twee groepen, namelijk ‘Nederlandse afkomst’ ($n = 3615$; 93.9%) en ‘niet-westerse afkomst’ ($n = 235$; 6.1%). Hiervan bestaat de groep ‘Nederlandse afkomst’ uit Nederlandse adolescenten en bestaat de groep ‘niet-westerse afkomst’ uit Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse adolescenten.

Datapreparatie en analysebeslissingen

Voor de analyses gestart kunnen worden, zullen de data eerst gecontroleerd worden op typfouten en onmogelijke waarden en al dan nodig gecorrigeerd worden. In het methodedeel is te lezen hoe de schalen ‘delinquentie’, ‘gezinsstructuur’ en ‘etniciteit’ zijn geconstrueerd.

Na het samenstellen van de schalen worden alle relevante variabelen (‘sekses’, ‘bij welke etnische groep hoor jij’ en ‘gezinsstructuur’) beschreven doormiddel van het weergeven van de steekproefgroottes, gemiddelden, percentages en standaarddeviaties. Vervolgens zullen de onderzoeksvragen onderzocht worden.

Om verschillen te onderzoeken in delinquent gedrag tussen adolescenten uit intacte en scheidingsgezinnen zal een eenweg variantieanalyse (ONEWAY ANOVA) worden uitgevoerd. De hierop volgende stap is het vaststellen van mogelijke verschillen in delinquent gedrag bij adolescenten van Nederlandse en niet-westerse komaf uit intacte en gescheiden gezinnen. Deze onderzoeksvraag zal ook beantwoord worden middels een ONEWAY ANOVA. Vervolgens worden specifieke significante verschillen middels een Post Hoc analyse gemeten tussen de etnische groepen, namelijk ‘Nederlands’, ‘Marokkaans’, ‘Turks’, ‘Surinaams’ en ‘Antilliaans’.

Hierna wordt met een derde ONEWAY ANOVA vastgesteld of er een sekseverschil bestaat in delinquent gedrag bij adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen.

Tot slot zal er in een meerweg variantieanalyse (ANOVA) worden nagegaan of er sprake is van interactie-effecten tussen gezinsstructuur, etniciteit en sekse op delinquent gedrag van adolescenten na echtscheiding van de ouders. Dit geeft antwoord op de vraag of sekse en etniciteit modererende factoren zijn in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquent gedrag van een adolescent. Er is een dummy-variabele gemaakt van ‘gezinsstructuur’, waarbij intact de waarde ‘0’ kreeg en gescheiden de waarde ‘1’. Naast de dummy-variabele ‘gezinsstructuur’ is er een extra dummy-variabele ‘sekses’ gemaakt, waarbij jongens de waarde ‘1’ kregen en meisjes de waarde ‘0’.

Er wordt een alpha van .05 aangehouden om de significantie van de testen te bepalen. Alle getallen zijn op twee cijfers na de komma afgerond.

RESULTATEN

Beschrijvende statistieken

In dit hoofdstuk wordt een weergave gegeven van de beschrijvende statistieken die dit onderzoek omvat, waarna de onderzoeksresultaten uiteengezet worden. In Tabel 1 worden de beschrijvende statistieken van de variabelen ‘seksse’, ‘gezinsstructuur’ en ‘etniciteit’ getoond voor de totale steekproef. In de totale steekproef ($N = 3873$) varieert de leeftijd van 11 tot 17 jaar met een gemiddelde leeftijd van 13,7 jaar oud ($SD = 1.01$). De steekproef bestaat uit 1903 jongens (49.3%) en hoofdzakelijk uit adolescenten uit intacte gezinnen ($n = 3189$; 82.5%). In het onderzoek zijn de adolescenten met een Nederlandse afkomst in de meerderheid ($n = 3615$; 93.9%) in vergelijking met adolescenten met een niet-westerse afkomst ($n = 235$; 6.1%).

Om na te gaan of seksse gelijk verdeeld is over intacte en gescheiden gezinnen, is er een Chi Square toets uitgevoerd met ‘gezinsstructuur’ en ‘seksse’, waarin zichtbaar is dat de scheiding van ouders bij ongeveer evenveel jongens ($n = 317$; 47.03%) als meisjes ($n = 357$; 52.97%) heeft plaatsgevonden. Middels eenzelfde Chi Square toets zijn de variabelen ‘gezinsstructuur’ en ‘etniciteit’ gezamenlijk bekeken. De resultaten tonen aan dat Nederlandse adolescenten overwegend uit een intact gezin afkomstig zijn ($n = 2987$; 82.63%). Dit geldt ook voor Turkse ($n = 94$; 84.68%) en Marokkaanse adolescenten ($n = 67$; 91.78%). Het aantal adolescenten uit intacte gezinnen ligt beduidend lager voor Surinaamse adolescenten ($n = 21$; 60.0%) en Antilliaanse adolescenten ($n = 9$; 56.25%).

Tabel 1

Beschrijvende statistieken van seksse, gezinsstructuur en etniciteit in de totale steekproef

<i>Totaal aantal respondenten</i>			
Variabele	Item	<i>N</i>	<i>Percentage</i>

Totaal		3873	100
Sekse			
	Jongens	1903	49.3
	Meisjes	1957	50.7
Gezinsstructuur			
	Intact	3189	82.5
	Gescheiden	675	17.5
Etniciteit			
	Nederlands	3615	93.9
	Surinaams	35	0.9
	Antilliaans	16	0.4
	Marokkaans	73	1.9
	Turks	111	2.9
Gezinsstructuur & sekse	Intact	3180	82.5
	Meisjes	1597	50.2
	Jongens	1583	49.8
	Gescheiden	674	17.5
	Meisjes	357	53.0
	Jongens	317	47.0
Gezinsstructuur & Etniciteit	Intact	3178	82.7
	Nederlands	2987	94.0
	Surinaams	21	0.7
	Antilliaans	9	0.3

Marokkaans	67	2.1
Turks	94	3.0
Gescheiden	665	17.3
Nederlands	623	93.7
Surinaams	13	2.0
Antilliaans	6	0.9
Marokkaans	6	0.9
Turks	17	2.6

De rol van gezinsstructuur op delinquent gedrag van de adolescent

Een One-Way between groups analysis of variance (ONEWAY ANOVA) is uitgevoerd om na te gaan of de mate van delinquent gedrag afhankelijk is van gezinsstructuur. Op basis van de onderzochte literatuur werd verwacht dat adolescenten uit gescheiden gezinnen meer delinquent gedrag vertonen dan adolescenten uit intacte gezinnen. Er is een significant verschil gevonden ($ES = .09$; $p = .00$; $F(1, 3815) = 24,85$) tussen de groepen ‘intact’ ($n = 3150$) en ‘gescheiden’ ($n = 667$) in de mate van delinquent gedrag. De effectgrootte van het model kan geïnterpreteerd worden als klein. Adolescenten uit gescheiden gezinnen rapporteren significant meer delinquent gedrag ($M = 1.24$; $SD = .42$) dan adolescenten uit intacte gezinnen ($M = 1.17$; $SD = .32$).

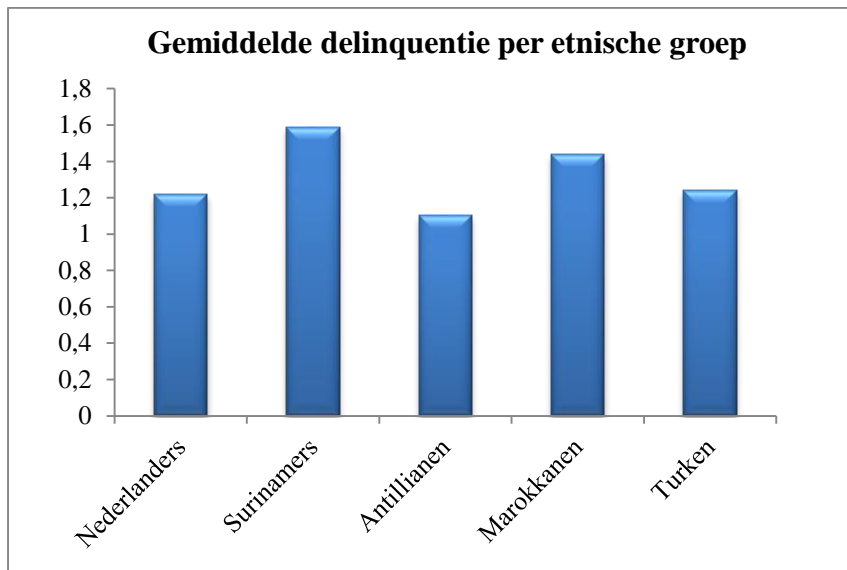
De rol van gezinsstructuur en etniciteit op delinquent gedrag van de adolescent

Een One-Way between groups analysis of variance (ONEWAY ANOVA) is uitgevoerd om na te gaan of de mate van delinquent gedrag van adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen afhankelijk is van etniciteit. Op basis van de onderzochte literatuur werd verwacht dat adolescenten van niet-westerse afkomst uit gescheiden gezinnen het hoogst zouden scoren op gemiddelde delinquentie. Er is een significant verschil gevonden ($ES = .17$;

$p = .00$; $F(3, 3793) = 16.12$) tussen de groepen ‘Nederlands’ ($n = 616$) en ‘niet-westers’ ($n = 42$) op de mate van delinquent gedrag. De effectgrootte van het model kan geïnterpreteerd worden als klein. Nederlandse adolescenten uit zowel intacte gezinnen ($M = 1.16$; $SD = .12$) als gescheiden gezinnen ($M = 1.23$; $SD = .40$) vertonen gemiddeld minder delinquent gedrag in vergelijking met niet-westerse adolescenten. Niet-westerse adolescenten uit gescheiden gezinnen rapporteren het hoogst op delinquent gedrag ($M = 1.42$; $SD = .65$) gevolgd door de niet-westerse adolescenten uit intacte gezinnen ($M = 1.24$; $SD = .43$).

Vervolgens zijn significante verschillen in gemiddeld delinquent gedrag gemeten met een Post Hoc analyse in een steekproef met adolescenten van Nederlandse, Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse komaf. Uit de Post Hoc analyse is gebleken dat Nederlandse adolescenten uit gescheiden gezinnen significant verschillen op delinquentie vergeleken met Surinaamse adolescenten uit gescheiden gezinnen ($p = .00$) en Turkse adolescenten uit gescheiden gezinnen ($p = .01$).

Naast de analyse in delinquent gedrag tussen de Nederlandse en de niet-westerse adolescenten, tonen de adolescenten uit de niet-westerse etnische groepen onderling ook verschillen in mate van delinquent gedrag. Uit de Post Hoc analyse is gebleken dat Surinaamse adolescenten uit gescheiden gezinnen significant hoger scoren op delinquentie vergeleken met adolescenten uit gescheiden gezinnen van Marokkaanse ($p = .00$), Turkse ($p = .01$) en Antilliaanse afkomst ($p = .02$). Om de verschillen tussen etniciteit en delinquentie aan te tonen, wordt in Figuur 1 het gemiddeld delinquent gedrag per etnische groep weergegeven.

Figuur 1. Statistieken van gemiddelde delinquentie van de adolescent na ouderlijke echtscheiding per etnische groep.

De rol van gezinsstructuur en sekse op delinquent gedrag van de adolescent

Een One-Way between groups analysis of variance (ONEWAY ANOVA) is uitgevoerd om na te gaan of de mate van delinquent gedrag van adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen verschilt tussen jongens en meisjes. Op basis van de onderzochte literatuur werd verwacht dat jongens uit gescheiden gezinnen het hoogst zouden rapporteren op delinquent gedrag.

Er is een significant verschil gevonden in gemiddeld delinquent gedrag ($ES = .27$; $p = .00$; $F(3, 3804) = 115.82$) tussen de groepen ‘jongens’ ($n = 313$) en ‘meisjes’ ($n = 354$). De effectgrootte van het model kan geïnterpreteerd worden als klein. Meisjes uit zowel intacte gezinnen ($M = 1.07$; $SD = .18$) als gescheiden gezinnen ($M = 1.13$; $SD = .28$) scoren significant lager op delinquent gedrag in vergelijking met jongens. Jongens uit gescheiden gezinnen rapporteren het hoogst op gemiddelde delinquentie ($M = 1.36$; $SD = .51$) gevolgd door jongens uit intacte gezinnen ($M = 1.26$; $SD = .40$). Dit laat zien dat jongens ongeacht de gezinsstructuur een gemiddeld hogere mate van delinquent gedrag vertonen dan meisjes.

Middels een Two-Way between groups analysis of variance (TWOWAY ANOVA) is bekeken of er een interactie bestaat tussen de variabelen ‘gezinsstructuur’ en ‘sekse’ bij adolescenten uit zowel intacte en gescheiden gezinnen. Zoals in Tabel 2 wordt beschreven bestaat er een hoofdeffect op gezinsstructuur ($p = .00$). Ook blijkt een significant hoofdeffect te bestaan op sekse ($p = .00$). Er is echter geen sprake van een significant interactie-effect tussen gezinsstructuur en sekse ($p = .17$).

Tabel 2

Hoofdeffecten gezinsstructuur, sekse en interactie-effect tussen gezinsstructuur en sekse

	F	p
Gezinsstructuur	208.1	.00
Sekse	32.5	.00
Gezinsstructuur* Sekse	1.9	.17

De rol van gezinsstructuur, etniciteit en sekse op delinquent gedrag van de adolescent

Na het constateren van een significant verschil tussen de groepen ‘intact’ en ‘gescheiden’ op delinquent gedrag, wordt met behulp van een meerweg variantieanalyse (MANOVA) onderzocht of etniciteit en sekse een rol spelen in de mate van delinquent gedrag bij adolescenten uit een scheidingsgezin.

Op basis van de onderzochte literatuur werd verwacht dat zowel etniciteit als sekse fungeren als modererende factoren in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquent gedrag. Er is een significant verschil gevonden in gemiddeld delinquent gedrag bij adolescenten ($ES = .90$; $p = .01$; $F(4, 3770) = 3,5$) op basis van etniciteit en sekse. De effectgrootte van het model kan geïnterpreteerd worden als klein. De onderzoeksresultaten tonen aan dat Surinaamse jongens uit gescheiden gezinnen het hoogst scoren op delinquentie ($M = 2.09$; $SD = 1.11$).

Antilliaanse jongens uit gescheiden gezinnen scoren daarentegen het laagste op delinquent gedrag ($M = 1.12$; $SD = .12$). Met betrekking tot delinquent gedrag van meisjes scoren Turkse meisjes het hoogst op gemiddelde delinquentie ($M = 1.52$; $SD = .76$) na echtscheiding van ouders. De meisjes met een Antilliaanse achtergrond rapporteren het laagst op delinquent gedrag ($M = 1.00$; $SD = .38$). Opvallend is dat de laagste score bij gemiddelde delinquentie, zowel bij jongens als meisjes, toebehoort aan Antilliaanse adolescenten uit gescheiden gezinnen.

De onderzoeksresultaten tonen een verschil aan tussen Nederlandse en niet-westerse adolescenten. Ondanks de grootte van de totale steekproef, worden de etnische groepen met kleine aantallen vertegenwoordigd. Hierdoor bestaat een discrepantie tussen de omvang van de subgroepen. Dit maakt het onbetrouwbaar om etnische diversiteit te toetsen. Om deze reden dienen de onderzoeksresultaten met reserve geïnterpreteerd te worden.

CONCLUSIE & DISCUSSIE

Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek was het vaststellen of ouderlijke echtscheiding van invloed is op de mate van delinquent gedrag bij adolescenten. Tevens werd er onderzocht of het verband tussen ouderlijke echtscheiding en delinquent gedrag van de adolescent mogelijk wordt beïnvloed door etniciteit en sekse.

De rol van gezinsstructuur op delinquent gedrag van de adolescent

Als eerste is onderzocht of adolescenten uit scheidingsgezinnen meer delinquent gedrag vertonen dan adolescenten uit intacte gezinnen. De onderzoeksresultaten komen overeen met de hypothese waarin gesteld wordt dat de adolescenten uit gescheiden gezinnen significant meer delinquent gedrag vertonen dan adolescenten uit intacte gezinnen. Zowel Amato (2010), Moffit (1993) als Van der Rakt (2011) beschrijven dat jongeren uit scheidingsgezinnen meer delinquent gedrag vertonen dan jongeren uit intacte gezinnen. Deze

resultaten zijn overeenkomstig met een groot aantal onderzoeken waaruit blijkt dat jongeren uit echtscheidingsgezinnen meer externaliserend gedrag vertonen (Lansford, 2009; Spruijt & De Goede, 2001; Spruijt & Duindam, 2004; Van Peer, 2007).

De theorie van Bronfenbrenner (1979) beschrijft dat er meerdere factoren zijn die kunnen bijdragen aan de mate van delinquent gedrag bij adolescenten na echtscheiding van ouders. Factoren die volgens de literatuur een mogelijke rol spelen in de verklaring van het verschil in delinquent gedrag bij adolescenten uit gescheiden en intacte gezinnen zijn het geheel of gedeeltelijk verliezen van contact met een biologische ouder of het voorkomen van ouderlijke conflicten (Hetherington & Stanley-Hagan, 1999). Van der Rakt (2011) ondersteunt in haar onderzoek de ‘Dynamische Theorie’, waarin gesteld wordt dat ouderlijke echtscheiding de ontwikkeling van crimineel gedrag bij het kind causaal beïnvloedt. Rutter (1999) beargumenteert dat een scheidingsproces voor een negatieve kettingreactie kan zorgen, namelijk het ‘Cumulatieve stress perspectief’. In overeenkomst met de beschreven literatuur toont het huidige onderzoek een verband aan tussen ouderlijke echtscheiding en de mate van delinquent gedrag bij adolescenten. Op basis van dit onderzoek kan er geen uitspraak gedaan worden over causale verbanden tussen gezinsstructuur en het delinquente gedrag van de adolescent.

De rol van gezinsstructuur en etniciteit op delinquent gedrag van de adolescent

In de volgende onderzoeksvraag is onderzocht of etniciteit een rol speelt in de mate van delinquent gedrag van de adolescent. Met betrekking tot etniciteit werd op basis van de onderzochte literatuur verwacht dat adolescenten uit gescheiden gezinnen van niet-westerse afkomst meer delinquent gedrag vertonen dan adolescenten uit gescheiden gezinnen van Nederlandse afkomst. De reden van deze verwachting is dat er heden ten dagen een oververtegenwoordiging van allochtone jeugd zichtbaar is in de Nederlandse justitiële inrichtingen (Engen, Steen & Bridges, 2002). Dit geldt vooral voor niet-westerse allochtone

jongeren (Huijbregts, 2006). Overeenkomstig de verwachting is gevonden dat niet-westerse adolescenten uit gescheiden gezinnen significant hoger scoren in de mate van delinquent gedrag. Nederlandse adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen vertonen significant minder delinquent gedrag dan de adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen van niet-westerse komaf. De specifieke onderzoeksresultaten tussen de etnische groepen laten zien dat Nederlandse adolescenten uit gescheiden gezinnen minder delinquent gedrag vertonen dan Surinaamse en Turkse adolescenten uit gescheiden gezinnen. De niet-westerse groep adolescenten laat onderling ook verschil in de mate van delinquent gedrag zien. De Surinaamse adolescenten scoren het hoogst op gemiddelde delinquentie, gevolgd door de Turkse adolescenten. Antilliaanse adolescenten uit zowel gescheiden als intacte gezinnen scoren het laagst op de mate van delinquent gedrag.

De rol van gezinsstructuur en sekse op delinquent gedrag van de adolescent

Met betrekking tot sekse werd op basis van de onderzochte literatuur verwacht dat jongens uit gescheiden gezinnen de hoogste mate van delinquent gedrag zouden vertonen. Overeenkomstig deze verwachting laten de onderzoeksresultaten zien dat ongeacht gezinsstructuur jongens gemiddeld meer delinquent gedrag vertonen dan meisjes. Hoewel jongens meer delinquent gedrag vertonen dan meisjes, laten de onderzoeksresultaten echter geen significant interactie-effect zien tussen sekse en gezinsstructuur. Literatuurstudies tonen aan dat zowel jongens als meisjes een verhoogde mate van externaliserend gedrag vertonen na de echtscheiding van ouders (Hetherington, 1999; Simon, Lin, Gordon, Conger, & Lorenz, 1999; Spruijt & Duindam, 2004). Een mogelijke verklaring voor het gevonden verschil in sekse kan zijn dat het externaliserende gedrag genderspecifieke vormen aanneemt: Bij jongens komt dit meer tot uiting door agressief of delinquent gedrag, waar het bij meisjes meer leidt tot voortijdige seksuele activiteiten en voortijdig moederschap (Hetherington, 1999).

De rol van gezinsstructuur, etniciteit en sekse op delinquent gedrag van de adolescent

Tot slot gaat het onderzoek in op de vraag in hoeverre etniciteit en sekse een rol spelen in de mate van delinquent gedrag bij adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen. Op basis van de onderzochte literatuur werd verwacht dat zowel etniciteit als sekse zouden fungeren als modererende factoren in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquent gedrag. Overeenkomend de verwachting tonen de onderzoeksresultaten aan dat etniciteit een significant modererende factor is in de relatie tussen scheiding en delinquent gedrag van de adolescent. Hoewel jongens uit gescheiden gezinnen een hogere mate van delinquent gedrag tonen dan meisjes, speelt sekse geen significante rol in de relatie tussen gezinsstructuur en delinquent gedrag. Met betrekking tot de variabelen ‘eticiteit’ en ‘sekse’ tonen de resultaten van het onderzoek aan dat Surinaamse jongens uit gescheiden gezinnen over het geheel het hoogst blijken te scoren op delinquentie. De Antilliaanse meisjes uit gescheiden gezinnen scoren over het geheel het laagst op delinquent gedrag. Eerdere studies hebben de relatie aangetoond tussen acculturatiestatus en delinquent gedrag (Buriel, Calzada, & Vasquez, 1982; Derbyshire, 1968; Jessor, Graves, Hansen, & Jessor, 1968). Deze studies suggereren dat de meer geïntegreerde adolescenten minder delinquentie vertonen dan de minder geïntegreerde adolescenten (Derbyshire, 1968; Jessor et al., 1968). Dit zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor bovenstaande onderzoeksresultaten.

Concluderend is in het onderzoek een algeheel verschil gevonden in gemiddeld delinquent gedrag van adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen. Adolescenten uit gescheiden gezinnen vertonen meer delinquent gedrag. Etniciteit is een significant modererende factor in de mate van delinquentie van een adolescent na ouderlijke echtscheiding. Sekse speelt tevens een bijkomende rol. Op basis van dit onderzoek kunnen er geen uitspraken gedaan worden over causale verbanden tussen de verscheidene factoren.

Sterke kanten, beperkingen en aanbevelingen.

Het huidige onderzoek is relevant wegens het groot aantal respondenten. De grootte van de steekproef vergroot ten eerste de betrouwbaarheid van de uitkomsten aanzienlijk. Bovendien is met deze grote steekproef niet alleen de interne validiteit gewaarborgd. De gebruikte data zijn op systematische wijze verzameld, waarmee ook de externe validiteit gewaarborgd is. Belangrijk is dat kleine effecten aan het licht gekomen zijn door het gebruik van een grote steekproef.

De resultaten met betrekking tot de rol van etniciteit van delinquente adolescenten na ouderlijke echtscheiding, bieden een aanvulling op de huidige literatuur die uitgebracht is over dit onderwerp. Voorheen konden over dit onderwerp enkel geringe en tevens onduidelijke uitspraken gedaan worden.

Naast de genoemde sterke kanten, kent dit onderzoek ook beperkingen. Uit onderzoek komt naar voren dat delinquent gedrag pas tijdens de adolescentie tot uiting komt, waarbij delinquent gedrag toeneemt naarmate de adolescent ouder wordt (Moffit, 1993; Wicks-Nelson & Israel, 2009). Wanneer er gekeken wordt naar de in dit onderzoek gebruikte steekproef, is op te merken dat de leeftijd van het gros van de respondenten 11 tot en met 17 jaar oud is. De gemiddelde leeftijd komt uit op 13.7 jaar oud. De verwachting is dat wanneer de gemiddelde leeftijd hoger was geweest, er een sterker effect op delinquentie zou kunnen worden gerapporteerd.

Daarnaast is het onderdeel ‘delinquentie’ niet bevraagd aan basisschoolkinderen, maar enkel aan de middelbare scholieren. Dit heeft een aanzienlijke weerslag op de grootte van de steekproef.

In de zelfrapportage vragenlijst zijn de vragen waarbij er sprake was van een hoog aantal missende variabelen en de vragen omtrent drugsgebruik niet meegenomen in het onderzoek, gezien deze variabelen de onderzoeksresultaten zouden kunnen beïnvloeden.

Door een inconsistentie in de bevraging van de etnische achtergrond van adolescenten, heeft dit doen besluiten enkel de adolescenten die specifiek gerapporteerd hebben op de etnische achtergrond mee te wegen in dit onderzoek. Dit heeft geleid tot uitsluiting van de adolescenten die enkel gerapporteerd hebben op ‘westerse’ en ‘niet-westerse’ afkomst. Dit zou mogelijk resulteren in minder betrouwbaar en valide onderzoeksresultaten.

Alhoewel onze steekproef representatief is voor de huidige samenleving, is er in dit onderzoek sprake van een niet heterogene steekproef gezien de verhouding tussen adolescenten uit intacte en gescheiden gezinnen niet gelijk is. Daarnaast heeft ook de vraag omtrent delinquent gedrag en etniciteit na echtscheiding van de ouders met een kleine steekproef te maken, waarin met name de Marokkaanse en Surinaamse respondenten in kleinere groepen vertegenwoordigd zijn in vergelijking met de Nederlandse respondenten. Aanbevolen wordt om bij vervolgonderzoek te trachten een meer heterogene steekproef te verzamelen. Hierbij is een steekproef gewenst met een gelijk aantal respondenten op de variabelen gezinsstructuur en etniciteit. Dit zou de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek vergroten. De aanbevolen steekproef zal echter niet representatief zijn voor de verhoudingen in de huidige samenleving.

Implicaties voor vervolgonderzoek

Er is gebruik gemaakt van zelfrapportage lijsten bij het verzamelen van de data. Zelfrapportage vragenlijsten zijn gevoelig voor sociale wenselijkheid, wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek kan beïnvloeden. In een vervolgonderzoek zou de betrouwbaarheid vergroot kunnen worden door meerdere informanten te bevragen (Zwirs, Buitelaar, Burger & Schulpen, 2006).

Daarnaast is er in het onderzoek gebruik gemaakt van een verkorte versie van de DIAS. Hoewel de betrouwbaarheid van de samengestelde schaal goed is, ontbreekt er door het weglaten van items belangrijke aanvullende informatie. In vervolgonderzoek zou er meer

aandacht kunnen uitgaan naar meer specifieke conclusies betreft het verschil tussen deze twee concepten.

In de onderzochte literatuur wordt er geregeld gesproken over containerbegrippen. Dit zijn begrippen die meerdere gedragingen omvatten, zoals ‘externaliserend gedrag’.

Externaliserend gedrag omvat zowel opstandig, boos en/of delinquent gedrag. Door de gebruikte literatuur in dit onderzoek is het lastig te interpreteren welk soort gedrag een kind precies laat zien als gevolg van ouderlijke echtscheiding. Het gebruik van containerbegrippen in het huidige onderzoek maken de resultaten mogelijk minder betrouwbaar en valide.

In dit onderzoek is gesproken over het begrip delinquentie. Hierbij is geen onderscheid gemaakt in het type delict dat de jongere heeft gepleegd. Om meer gedegen onderzoek te kunnen doen naar delinquent gedrag van de adolescent na ouderlijke echtscheiding wordt er aanbevolen om in vervolgonderzoek de verschillende typen delinquent gedrag van elkaar te onderscheiden.

In de mate van delinquent gedrag na ouderlijk echtscheiding is een discrepantie zichtbaar in de verschillende etnische groepen. De etnische achtergrond van de adolescent is bevraagd middels zes keuzemogelijkheden betreffende het land van herkomst van ouders. Een beperking aan deze vraagstelling is dat adolescenten met een bepaalde etnische afkomst niet kunnen deelnemen aan de steekproef. Omdat etnische achtergrond verder reikt dan landgrenzen alleen, wordt er als suggestie aanbevolen om de etnische achtergrond in vervolgonderzoek te bevragen op geloofsovertuiging. Zo vergroot je de mogelijkheden en validiteit van het onderzoek.

Implicaties voor de praktijk

Uit verscheidene onderzoeken blijkt dat ouderlijke echtscheiding een rol speelt in de mate van delinquent gedrag bij adolescenten. De uitkomsten van deze onderzoeken tonen aan dat het behouden van een relatie tussen ouders cruciaal kan zijn voor de ontwikkeling van het

kind, tenminste in de mate van delinquent gedrag van adolescenten. Hier kunnen echter geen absolute uitspraken over gedaan worden, aangezien het behouden van een ‘slecht huwelijk’ weer andere risico’s voor adolescenten mee kan brengen (Emery, 2009; Hetherington, 1999).

In vervolgonderzoek zou onderzocht kunnen worden welke factoren er samenhangen met ongunstige uitkomsten voor adolescenten na de echtscheiding van ouders. Het is van groot belang de ongunstige gevolgen van echtscheiding in te perken. Hetherington (1999) waarschuwt ervoor scheidingseffecten niet te onderschatten. Volgens haar duren diverse effecten, zoals psychische problemen en riskante gewoonten, voort tot ver in de volwassenheid. Dit vraagt om aandacht voor de ontwikkeling van psycho-educatie voor ouders en de ontwikkeling van effectieve interventies voor behandeling van het kind. Om dit te bewerkstelligen is het van belang dat hulpverleners meer bewustwording ontwikkelen ten aanzien van de gevolgen van ouderlijke echtscheiding voor het kind.

Zoals beschreven vormen kinderen uit gescheiden gezinnen een verhoogde risicogroep (Bronfenbrenner, 1979; Rutter, 1999). Extra aandacht gaat uit naar de adolescenten die te maken hebben met een opeenstapeling van risicofactoren, zoals echtscheiding en het hebben van een niet-westerse afkomst.

Pas wanneer de invloed van een ouderlijke scheiding wordt erkend, kan een kind ondersteund worden in het aanpassen aan de nieuwe situatie (Rapport Richtlijnontwikkeling Jeugdzorg, NJI, 2011). Omstanders, waaronder ouders, hulpverleners en docenten, dienen alert te zijn voor de gevolgen van echtscheiding. Zelfs als deze jaren geleden heeft plaatsgevonden. Want als kind van gescheiden ouders loop je voor altijd op dun ijs..

LITERATUURLIJST

- Alders, M., Harmsen, C., & Hooghiemstra, E. (2004). Relatievorming van allochtonen. *Samenleven. Nieuwe feiten over relaties en gezinnen*, 43-53. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-Analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355-370. doi:10.1037/0893-3200.15.3.355
- Amato, P. R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social and emotional well-being of the next generation. *Future of Children*, 15, 75-96. doi:10.1353/foc.2005.0012
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666. doi:10.1111/j.17413737.2010.00723.x
- Blom, M. & Van der Laan, A. M. (2007). *Monitor Jeugd Terecht 2007*. Den Haag: Wetenschappelijk onderzoek- en documentatiecentrum.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Carr, A. (2009). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology: A Contextual Approach, second edition*. Londen/New York: Routledge.
- Centraal Bureau voor Statistiek. (2013). *Bevolking; kerncijfers*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Centraal Bureau voor Statistiek. (2013). *Echtscheiding; leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Cookston, J. T. (1999). Parental supervision and familys: Effects on adolescent problem behaviors. *Journal of Divorce and Remarriage*, 32, 107-122. doi:10.1300/J087v32n01_07

- Coppens, E. (2010). *Leidt opgevoed worden in een eenoudergezin tot grote risico op gedragsproblemen bij jongeren tussen de 12 en 18 jaar? Masterthesis*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Crommelin, P. (2005). Autochtone en allochtone adolescenten na ouderlijke echtscheiding. Doctoraalscriptie, Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Dong, Q., Wang, Y., & Thomas, H. O. (2002). Consequences of divorce on the adjustment of children in China. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 32 (1), 101-110. Beijing: Institute of Developmental Psychology.
- Emery, C. R. (2009). Stay for the children? Husband violence, marital stability, and children's behavior problems. *Journal of Marriage and Family*, 71 (4), 905-916.
doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00643.x
- Engen, R. L., Steen, S. & Bridges, G. S. (2002). Racial disparities in the punishment of youth: A theoretical and empirical assessment of the literature. *Social Problems*, 49, 194-220.
doi:10.1525/sp.2002.49.2.194
- Ferwerda, H. B., Jakobs, J. P., & Beke, B. M. W. A. (1996). *Een onderzoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van ernstig criminele jongeren*. Den Haag: Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit Dienst Preventie, Jeugdbescherming en Reclassering Ministerie van Justitie.
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. E. (2001). *Interparental Conflict and Child Development. Theory, Research and Application*. Cambridge: University Press.
- Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children. In E. M. E. Hetherington (Ed.), *Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage. A*

Risk and Resiliency Perspective. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 40(1), 129-140. doi:10.1017/s0021963098003394

Huijbregts, G. (2006). Bevolkingsontwikkeling en jongerengeweld; Voorspeld geweld. *Secondant*, 5, 12-19. Utrecht: Centrum criminaliteitspreventie en veiligheid.

Huis, M., Steenhof, L. (2004). Echtscheidingskansen van allochtonen: *specifieke groepen*, in *Bevolkingstrends, statistisch kwartaalblad over de demografie in Nederland*, 51 - 1e kwartaal 2003, CBS.

Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52(4), 253-362.
doi:10.1111/j.17413729.2003.00352.x

Koelet, S., Hermans, P., Torfs, N., & Van Voorden, K. (2009). *Echtscheiding bij Personen van Turkse en Marokkaanse afkomst*. Steunpunt IPR- Vlaamse Minderheden Centrum, Consortium Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt.

Kormos, H. (1999). Kind vaak klem tussen scheidende ouders. *Algemeen Dagblad*, 8 juli.

Jennissen, R. P. W. (2009). *Criminaliteit, leeftijd en etniciteit*. Over de afwijkende leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van in Nederland verblijvende Antillianen en Marokkanen. Boom Juridische Uitgevers, 33-45, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WOCD). ISBN: 978 90 8974 192 9.

Junger-Tas, J., & Kruissink, M. (1990). *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit: periode 1980 1988*. WODC-reeks, no. 100, Gouda Quint, Arnhem.

- Lansford, J. E., Malone, P.S., Castellino, D. R., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2006). Trajectories of internalizing, externalizing, and grades for children who have and have not experienced their parents' divorce or separation. *Journal of Family Psychology, 20*(2), 292-301. doi:10.1037/0893-3200.20.2.292
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science, 4*(2), 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial-behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*(4), 674-701. doi:10.1037/0033295x.100.4.674
- Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1999). Parental conflict and marital disruption: Do children benefit when high-conflict marriages are dissolved? *Journal of Marriage and the Family, 61*, 626-637. doi:10.2307/353565
- Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy, 21*(2), 119-144. doi:10.1111/1467-6427.00108
- Scheepmaker, M. P. C., ter Veer, P. B. A., & Klein-Meijer M. A. V. (2002). *Culturele diversiteit justitiële verkenning*, Ministerie van Justitie & wetenschappelijk onderzoek en documentatiecentrum, Deventer: Kluwer.
- Simons, R. L., Lin, K., Gordon, L. C., Conger, R. D. & Lorenz, F. O. (1999). Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorce compared with those in two-parent families. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 1020-1033. doi:10.2307/354021
- Singendonk, K., & Meesters, G. (2002). *Kind en Echtscheiding. Een ontwikkelingspsychologisch perspectief*. Lisse: Swetz en Zeitlinger.

- Sourander, A., & Helstela, L. (2005). Childhood predictors of externalizing and internalizing problems in adolescence – A prospective follow-up study from age 8 to 16. *European Child & Adolescent Psychiatry, 14*(8), 415-423. doi:10.1007/s00787-005-0475-6
- Spruijt, E. (2007) *Scheidingskinderen*. Amsterdam: SWP.
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2004). Jongens en jonge mannen na ouderlijke scheiding. *Pedagogiek, 24*(1), 72-82. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Spruijt, E., & De Goede, M. (2001). Kinderen en hun vader na de scheiding. In C. v. Nijnatten & S. Sevenhuijsen (Eds.). *Dubbelleven. Nieuwe perspectieven voor kinderen na echtscheiding*, 41-59. Amsterdam: Thesis.
- Spruijt, E., De Goede, M., & Van der Valk, I. (2001). The well-being of youngsters and changing family types. *Patient Education and Counseling, 45*, 285-294. doi:10.1016/S0738-3991(01)001132-X
- Storksens, I., Roysamb, E., Holmen, T. L., & Tambs, K. (2006). Adolescent adjustment and well-being: Effects of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of Psychology, 47*(1), 75-84. doi:10.1111/j.1467-9450.2006.00494.x
- Storksens, I., Roysamb, E., Moum, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: a longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence, 28*(6), 725-739. doi:10.1016/j.adolescence.2005.01.001
- Terborg, J.R.H. (2002). *Liefde en conflict. Seksualiteit en gender in de afro-Surinaamse familie*. Faculty of Social and Behavioural Sciences. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam.
- Thornton, A., & Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trend in attitudes toward family issued in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family, 63*, 1009-1037. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.01009.x

- Treffers, P. D. A., Goedhart, A.W. & Koudijs, E. (1999). Kinderen van gescheiden ouders in een kinder- en jeugdpsychiatrische populatie. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 54, 229-244. Utrecht: Trimbosinstituut.
- Van der Rakt, M. (2011). Two generations of crime; The intergenerational transmission of criminal convictions over the life course. *Academisch proefschrift*, Radboud Universiteit Nijmegen, Nederland.
- Van der Valk, I., & Spruijt, E. (2004). De gevolgen van echtscheiding voor kinderen. JOOK, *Jaarboek voor Ontwikkelingspsychologie, Orthopedagogiek en Kinderpsychiatrie*, 6, 324-342. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van der Valk, I., Spruijt, E., De Goede, M., Maas, C., & Meeus, W. (2005). Family structure and problem behavior of adolescents and young adults: A growth-curve study. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 533–546. doi:10.1007/s10964-005-8841-8
- Van Peer, C. (2007). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Wallerstein, J. S., Lewis, J. M. & Blakeslee, S. (2000). *The unexpected legacy of divorce. A 25 year landmark study*. New York: Hyperion.
- Zwirs, B. W. C., Burger, H., Buitelaar, J. K., Schulpen, T. W. J. (2006). Ethnic differences in parental detection of externalising disorders. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 15, 418-426. doi:10.1007/s00787-006-0550-7.